

Notat

FORSLAG TIL ENDRINGER I FRILUFTSLOVEN – HØRING

1. Innledning

Å skape gode rammer for friluftslivet er av uvurderlig betydning for naturopplevelse, rekreasjon, velvære og folkehelse. En viktig forutsetning for friluftslivet er allemannsretten som er hjemlet i lov om friluftslivet av 28. juni 1957 nr. 16 (frilftsloven). Allemannsretten er den enkeltes rett til ferdsel, opphold og aktivitet i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Frilftsloven bygger på en avveining mellom hensynet til uhindret utøvelse av allemannsretten og grunneiers disposisjonsrett over egen grunn. Før frilftsloven trådte i kraft, fulgte allemannsretten av sedvane.

For å opprettholde friluftslivet som en naturlig del av folks liv, er det viktig at allemannsretten videreføres og utvikles. På bakgrunn av en samfunnsutvikling med økt utbyggingspress som i stadig større utstrekning medfører at det settes opp ulovlige stengsler og skapes økende hindringer for friluftslivet, finner departementet at det er nødvendig å styrke allemannsretten ved at det gjøres endringer i frilftsloven.

Kort om de foreslåtte endringer i frilftsloven

For å fremme friluftslivet og styrke allemannsretten foreslår departementet følgende endringer i frilftsloven:

- § 1a: Gjeldende forbud mot ferdsel i skogplantefelt oppheves. Dette gjøres ved at "skogplantefelt" tas ut av definisjonen av innmark i § 1a.
- § 3 endres slik at allmennheten kan ri eller sykle over vegstrekninger i innmark som leder til utmark.
- Allmennhetens høstingsrett hjemles i ny § 5.
- § 9: Forbudet mot å telte nærmere enn 150 meter fra bebodd hus eller hytte

foreslås opphevet.

- § 13: Forbudet mot å vanskeliggjøre lovlig ferdsel ved stengsel eller på annen måte, utvides til også å omfatte vanskeliggjøring av lovlig opphold, bading og høsting.
- § 19: Bestemmelsen foreslås endret slik at det fremgår direkte av ordlyden at forholdet til andre lover reguleres likt uansett hvilken del av allemannsretten som berøres.
- § 22: § 22 foreslås endret ved at fylkeskommunen i et nytt annet og tredje punktum i § 22 annet ledd tillegges oppgaver i tilknytning til saksbehandling hos statlig forvaltningsorgan. Bestemmelsen vil være særlig aktuell i behandlingen av saker vedrørende statlig erverv eller båndlegging for friluftslivsformål. Departementet kan etter endringsforslaget også gi fylkeskommunen andre oppgaver for å fremme friluftslivet.
- § 24: Bestemmelsen foreslås endret slik at det fremgår direkte av lovteksten at forvaltningslovens regler om enkeltvedtak gjelder både kommunens vedtak om stansing etter § 40 første ledd og fjerning av byggverk m.v. etter § 40 annet ledd.
- § 35: Bestemmelsen utvides slik at kommunen selv får hjemmel til å gjennomføre enkle tiltak for å lette ferdsel i utmark dersom det ikke oppnås avtale med grunneier for å merke og rydde turstier, anlegge klopp eller gangbro m.v. I tillegg skal kommunen kunne gi inngrepsløyve til slike tiltak til organisasjoner som har til formål å fremme reise- og friluftsliv.
- § 40: Det innføres en hjemmel til å ilegge tvangsmulkt dersom
 - 1) ikke stengsler for lovlig utøvelse av allemannsretten fjernes eller
 - 2) ikke skilt som forkynner ”forbud mot” lovlig utøvelse av allemannsretten fjernes.

Departementet tar sikte på gjennom forskrift med hjemmel i friluftsloven § 23 å gi utdypende bestemmelser til varsomhetsreglene i § 11 og reglene om overføringen av nye forvaltningsoppgaver til fylkeskommunen i § 22 annet ledd, samt utdypende bestemmelser om friluftslusorganenes oppgaver etter § 40. Departementet tar sikte på at forskriften vil kunne tre i kraft samtidig med endringene i friluftsloven.

2. Problemstilling i forhold til gjeldende rett

2.1 Ferdsel i skogplantefelt

Skogplantefelt er områder som er beplantet eller tilsådd med skog. Allmennhetens rett til opphold og ferdsel i skogplantefelt er etter friluftsloven svært begrenset. Dette er en konsekvens av at skogplantefelt defineres som innmark i friluftsloven § 1 a. Allmennhetens adgang til ferdsel og opphold er i friluftsloven mye snevrere i innmark enn i utmark.

Moderne skogsdrift medfører mange hogstflater som innskrenker friluftslivets arealgrunnlag. Samtidig er hogstflater ofte gode bærplasser.

De nye treplantene tar liten skade av varsom ferdsel. Hensynet til å unngå skade i skogplantefelt vil kunne ivaretas gjennom plikten til å utvise varsomhet overalt der det er sårbare naturforhold.

2.2 Ferdsel med sykkel eller til hest over vegstreknings som ligger i innmark

Frilufsloven gir ikke allmennheten adgang til å sykle eller ri over vegstreknings som ligger i innmark. Dette vil i noen tilfeller kunne hindre videre ferdsel inn i utmark.

2.3 Høstingsdelen av allemannsretten

I henhold til straffeloven § 400 kan man på "uindhegnet sted" straffritt plukke ville nøtter som fortæres på stedet. Ville bær, sopp eller blomster kan plukkes. Det samme gjelder røtter av ville urter. Slike handlinger vil være rettmessige. Grunneier vil ikke kunne nekte noen å utøve høstingsdelen av allemannsretten. Departementet legger til grunn at dette også følger av sedvanerett.

"Uindhegnet sted" må forstås på samme måte som utmark i frilufsloven. Spørsmålet om et areal er innmark eller utmark må avgjøres etter en skjønnsmessig vurdering i det enkelte tilfelle, der også lokale forhold kan få betydning. Det har ingen betydning for vurderingen om grunnen er i offentlig eller privat eie. Normalt vil det heller ikke være avgjørende om arealet er inngjerdet eller ikke. Slik høsting er nært knyttet til ferdsel i forbindelse med friluftsliv.

Retten til multeplukking i Nordland, Troms og Finnmark tilligger grunneier. I tillegg gjelder særlige regler for statens grunn i Finnmark.

2.4 Telting

I henhold til frilufsloven § 9 er det ikke tillatt å telte nærmere enn 150 meter fra bebodd hus eller hytte. Utviklingen av bolig- og hyttebebyggelse har mange steder medført betydelige innskrenkninger i mulighetene for telting i utmark. I størst grad gjelder dette strandsonen.

2.5 "Sjikanøse stengsler"

I henhold til frilufsloven § 13 kan grunneier eller bruker ikke ved stengsel eller på annen måte vanskeliggjøre lovlig ferdsel, med mindre det tjener berettigede interesser og ikke er til utilbørlig fortrenghet for ferdselen. Det er heller ikke tillatt å sette opp skilt eller på annen måte kunngjøre forbud mot lovlig ferdsel eller bading.

Forbudet gjelder i dag dermed ikke stengsler eller annen vanskeliggjøring av lovlig opphold, bading eller utøvelse av allmennhetens høstingsrett. Det er heller ikke forbudt å sette opp skilt eller på annen måte kunngjøre forbud mot lovlig opphold eller utøvelse av allmennhetens høstingsrett.

Tiltak som rammes av forbudet i § 13 er for eksempel oppsetting av gjerder, bruk av vakthund, beplantning eller dyrking som kun har til formål å hindre ferdsel. Miljøverndepartementet har lagt til grunn at også utsetting av båt med bøye eller

oppsetting av flaggstang vil kunne rammes av bestemmelsen, dersom hensikten med tiltaket er å hindre eller vanskeliggjøre lovlig ferdsel eller bading.

Ved praktiseringen av bestemmelsen må det foretas en konkret interesseavveining mellom grunneiers interesser og hensynet til allmenn ferdsel. Dersom hindringen tjener grunneiers berettigede interesser, vil hindringen ikke rammes av forbudet, med mindre det er til utilbørlig fortrengsel for allmennhetens ferdsel. Grunneier vil f.eks. kunne ha berettiget interesse av oppsetting av et gjerde for husdyr, eller sperring av et farlig stup av sikkerhetsgrunner.

2.6 Forholdet til andre lover

§ 19 gjelder forholdet mellom friluftslovens regler om ferdsel og andre lover. Bestemmelsen regulerer ikke forholdet til andre lover når det gjelder andre deler av allemannsretten enn ferdsel.

2.7 Forholdet til forvaltningslovens regler om enkeltvedtak

Etter lovteksten § 24 annet ledd gjelder forvaltningslovens regler om enkeltvedtak for kommunale vedtak om stansing, men ikke om fjerning av bygning m.v. Av Ot.prp. nr. 27 (1995-1996) om lov om endringer i friluftsloven fremgår imidlertid at det er meningen at forvaltningslovens regler skal gjelde for kommunens vedtak både etter § 40 første og annet ledd. At dette ikke fremgår av selve lovteksten, beror kun på en inkurie.

2.8 Fjerning av ulovlige stengsler

Friluftsloven inneholder ingen hjemmel for å ilegge tvangsmulkt dersom "sjikanøse stengsler" eller "uheimlede forbudsskilt" ikke fjernes. Det tar derfor ofte uhensiktsmessig lang tid å få fjernet slike hindringer for lovlig utøvelse av allemannsretten.

2.9 Retten til inngrepsløyve etter § 35

Etter § 35 kan departementet gi inngrepsløyve til kommuner og lag slik at merking og andre tiltak for å lette ferdselen i utmark kan gjennomføres. Departementets myndighet ble delegert til Direktoratet for naturforvaltning i 1996.

Slike tiltak blir i de fleste tilfeller gjennomført med frivillige avtaler etter forhandlinger mellom organisasjon/kommune og grunneiere. Det er likevel et behov for å ha slik hjemmel fordi man i noen tilfeller ikke oppnår avtale med alle aktuelle grunneiere, slik at for eksempel en tursti i fjellområder eller kyststi i strandområder, ikke lar seg gjennomføre uten regler om inngrepsløyve.

I St. meld. nr 39 (2000-2001) *Friluftsliv – ein veg til høgare livskvalitet*, kapittel 10.2.3 om framtidig oppgave- og ansvarsfordeling, ble det foreslått å legge denne retten til kommunen, som ellers kan ekspropriere til friluftsløvsformål etter plan- og bygningsloven. Dette vil samsvare med prinsippet om at kommunen står nærmest til å vurdere nødvendigheten av å vedta å disponere over privat grunn når en minnelig løsning ikke synes mulig.

Det vil likevel være hensiktsmessig at departementet fortsatt har hjemmel til å gi inngrepsløyve til regionale friluftsansjoner for å kunne dekke tilfeller som i liten grad berører friluftslivet lokalt, men som berører viktige sammenhengende stier i for eksempel tilstøtende kommuners fjellområder eller strandområder.

2.10 Stansing og fjerning av ulovlig byggverk m.v.

Kommunen kan vedta både stansing og fjerning av ulovlig oppført byggverk, stengsel eller annen innretning, samt fjerning av ulovlig skilt eller kunngjøring. I enkelte saksforhold kan imidlertid kommunen stå i en situasjon der man ikke ønsker å følge opp med slike tiltak. Når det gjelder stansing er det hensiktsmessig at bare kommunen har slik myndighet. Når det gjelder eldre byggverk m.v. kan det derimot være behov for at fylkesmannen eller departementet har hjemmel til å følge opp ulovlige forhold i spesielle tilfeller, etter samme mønster som reglene i plan- og bygningsloven, jf også Ot. Prp. Nr 45 (2007-2008) kap 32 ulovlighetsoppfølging, merknader til § 32-1 og 32-6. Dette er det ikke adgang til etter friluftsoven.

3. Merknader til de foreslåtte lovendringene m.v.

Til § 1 a Forbud mot ferdsel i skogplantefelt

Hogstflatene i skogplantefelt gir gode forhold for bærplukking, ofte flere år etter avvirking. I denne sammenheng er slike områder viktige for friluftslivet.

Friluftsløven § 11 første ledd inneholder regler om varsomhet i forbindelse med ferdsel og opphold. Bestemmelsen lyder: ”*Enhver som ferdes eller oppholder seg på annen manns grunn eller sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade.*”

Så lenge allmennhetens plikt til varsom ferdsel overholdes, fører ferdsel i skogplantefelt svært sjelden til ulempe for skogbruksnæringen. Forbudet mot ferdsel i skogplantefelt foreslås derfor opphevet ved at "skogplantefelt" fjernes fra oppregningen under innmark i § 1a første ledd. For å sikre at ferdsel i skogplantefelt i minst mulig grad forårsaker skade, vil departementet i forskrift etter § 23 ta sikte på å utarbeide utfyllende regler til varsomhetsbestemmelsen i § 11.

Med bakgrunn i hjemmelen i § 23 for å gi utfyllende bestemmelser til varsomhetsreglene i § 11, finner departementet at det i tillegg til ferdselsreglene for utmark i § 2 og varsomhetsreglene i § 11 er unødvendig med andre endringer i friluftsløven for å forhindre skade på miljøet i skogplantefelt.

Til § 3 Ferdsel til hest og på sykkel over vegstrekninger som ligger i innmark

Departementet foreslår at det skal være adgang til å ferdes på sykkel eller til hest på vegstrekninger i innmark som leder til utmark. Det foreslås at slik ferdsel ikke skal være tillatt dersom kommunen med samtykke fra eier eller bruker av eiendommen har forbudt slik ferdsel. Etter forslaget må *kommunens vedtak i slike*

saker stadfestes av fylkesmannen for å være gyldige. Departementet tar sikte på i forskrift etter friluftsløven § 23 å gi utfyllende regler i varsomhetsbestemmelsen i § 11, for å motvirke mulige slitasjeskader som følge av ridning på mindre private veier.

Endringen vil kunne gjøres i et nytt annet ledd i § 3.

Til § 5 Høstingsdelen av allemannsretten

Departementet foreslår at høstingsdelen av allemannsretten inntas i friluftsløven i en ny § 5. Det bør etter departementets syn fremgå av loven at det i utmark er tillatt å høste nøtter som fortæres på stedet, og at bær, sopp, røtter av ville urter og blomster kan plukkes og medtas. Høstingsretten slik den er definert i § 5 børgjelde så fremt det ikke er forbudt etter annen lovgivning, f. eks. bestemmelser i eller i medhold av naturmangfoldloven. § 19 om forholdet til annen lovgivning foreslås derfor endret. Det vises for øvrig til merknadene til § 19.

Til § 9 Telting

Departementet foreslår at forbudet i § 9 annet ledd mot å telte nærmere enn 150 meter fra bebodd hus eller hytte oppheves. Det foreslås også at telt likestilles med lignende innretning for overnatting. På denne måten tydeliggjøres at begrensningene etter § 9 i retten til å sette opp telt også gjelder for plassering av for eksempel campingvogn eller bobil. Etter departementets syn bør ikke telt eller lignende innretning plasseres så nær bebodd hus eller hytte at det forstyrrer beboernes fred. Et slikt krav vil være tilstrekkelig for å ivareta hensynet til beboerne. Ofte er det også slik at terrengforhold og vegetasjon betyr vel så mye som avstand når det gjelder innsyn og forstyrrelse av beboernes fred. Hva som i den enkelte sak "forstyrrer beboernes fred", må bero på en helhetsvurdering hvor det blant annet legges vekt på avstanden til bebodd hus eller hytte, i hvor stor grad hus eller hytte er synlig fra overnattingsplassen og hvilken størrelse og beskaffenhet telt eller lignende innretning har. Et større telt vil for eksempel i et konkret tilfelle kunne anses som forstyrrende etter § 9, mens mindre turtelt som f.eks. lave tomannstelt, ikke vil være å anse som forstyrrende. Likeledes vil for eksempel en campingvogn eller en bobil i et konkret tilfelle kunne anses som forstyrrende, mens et telt ikke vil kunne anses forstyrrende. Det er foretatt noen språklige endringer i bestemmelsen uten at det er ment å endre det materielle innholdet.

Til § 13 Sjikanøse stengsler og uheimlete forbudsskilt

Lovlig utøvelse av allemannsretten bør etter departementets syn ikke kunne hindres av stengsler og forbudsskilt.

Departementet finner at stengsler og forbudsskilt rettet mot lovlig utøvelse av allemannsretten, bør reguleres på samme måte uansett hvilken del av allemannsretten som berøres.

Friluftsløven § 13 foreslås derfor endret slik at lovlig opphold, bading og høsting likestilles med lovlig ferdsel.

Departementet foreslår også at ordlyden i overskriften til § 13 endres fra "sjikanøse stengsler og uheimlete forbudsskilt" til "ulovlige stengsler og

forbudsskilt”. Endringen av overskriften anses ikke å medføre at bestemmelsens innhold endres materielt. Departementet foreslår også språklige endringer i lovteksten, uten at dette medfører endringer i bestemmelsens materielle innhold.

Til § 19 (forholdet til andre lover)

Departementet finner at § 19 bør endres slik at forholdet til annet lovverk reguleres likt uavhengig av hvilken del av allemannsretten det gjelder. Endringen vil blant tydeliggjøre at høstingsdelen av allemannsretten ikke vil kunne utøves i strid med naturvernlovgivningen eller fredningsvedtak i henhold til naturvernlovgivningen. For eksempel vil man med hjemmel i friluftsløven ikke kunne plukke blomster som er fredet i henhold til naturvernlovgivningen. Det er også foretatt en språklig redigering av lovteksten uten at det materielle innholdet er endret.

Til § 22 (Friluftslivsorganenes arbeidsoppgaver)

I tråd med Ot.prp. nr. 10 (2008-2009) om forvaltningsreformen får fylkeskommunen ansvaret for en rekke nye oppgaver. Departementet foreslår derfor at § 22 endres slik at fylkeskommunen gis ansvar for, etter nærmere retningslinjer fra departementet, å medvirke i saksbehandlingen i saker som behandles av et statlig organ. Bestemmelsen vil etter endringsforslaget blant annet kunne anvendes slik at fylkeskommunen forbereder og vurderer det faglige grunnlaget for sikringssaker for Direktoratet for naturforvaltning. I tillegg foreslår departementet at § 22 endres slik at departementet kan tillegge fylkeskommunen ansvaret for nærmere bestemte oppgaver for å fremme og tilrettelegge for friluftslivet. Den nærmere beskrivelse av disse oppgavene vil etter departementets syn kunne gjøres ved forskrift med hjemmel i § 23 og faglige retningslinjer og rundskriv til fylkeskommunene om hvordan ansvaret forventes ivaretatt. De nye oppgavene som fylkeskommunen får ansvar for, vil i stor grad overføres fra fylkesmannen. Fylkesmennenes embetsoppdrag vil bli tilsvarende endret.

Til § 23 (Forskrifter)

Departementet tar sikte på gjennom forskrift med hjemmel i § 23, å gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av loven. Først og fremst vil dette være aktuelt i følgende tilfeller.

For det første vil opphevelse av forbudet mot ferdsel i plantefelt forutsette at det utvises varsomhet for å unngå skader på sårbare naturverdier. Det er derfor behov for gjennom forskrift å utfylle varsomhetsbestemmelsen i § 11 for å sikre at lovendringen ikke bidrar til ødeleggelser i plantefelt og motvirke mulige slitaskader som følge av ridning på mindre private veier.

For det andre ser departementet behov for gjennom forskrift å gi utfyllende regler om overføring av oppgaver til fylkeskommunen ved endringsforslaget til § 22.

For det tredje vil det være behov for å gi utfyllende regler om friluftslivsorganenes myndighetsutøvelse etter § 40. Dette vil etter departementets syn kunne gjøres

etter mønster av systemet for oppfølging av ulovligheter etter plan- og bygningsloven (byggesaksdelen) som forestås av andre organer enn kommunen.

Til § 24 (Forholdet til forvaltningsloven, herunder om kunngjøring og klage)

For behandlingen av saker etter §§ 14, 18 første ledd, 35 første ledd og 40 første ledd gjelder i henhold til ordlyden i § 24 annet ledd reglene om enkeltvedtak i forvaltningslovens kapittel IV, V og VI. Forvaltningslovens regler om enkeltvedtak gjelder dermed etter ordlyden i § 24 annet ledd for kommunens vedtak om å stans et ulovlig tiltak, jfr. § 40 første ledd, men ikke for kommunens vedtak om fjerning av ulovlig byggverk m.v., jfr. § 40 annet ledd. Av Ot.prp. nr. 27 (1995-1996) om lov om endringer i frilufsloven fremgår imidlertid at lovgiver her har ment å likebehandle saker etter henholdsvis § 40 første og annet ledd. Når det i lovteksten § 24 annet ledd, i strid med proposisjonens paragrafmerknader, ikke henvises til § 40 annet ledd, beror dette på en ren inkurie. I Ot.prp. nr. 27 (1995-1996) står det i paragrafmerknadene til § 24 annet ledd blant annet: ”Dessuten er kommunens vedtak om å kreve et ulovlig arbeid stanset eller fjernet etter § 40 første ledd et enkeltvedtak”. Dette synet er også lagt til grunn i flere klagesaker. Departementet finner at det bør fremgå direkte av ordlyden i § 24 annet ledd at forvaltningslovens regler om enkeltvedtak gjelder både kommunens vedtak om stansing etter frilufsloven § 40 første ledd og kommunens vedtak om fjerning av bygninger m.v. etter § 40 annet ledd.

Til § 35 (Inngrepsløyve for kommuner og friluftslag)

Rett til inngrepsløyve utvides slik at også kommunen kan gjennomføre enkle tiltak for å lette ferdsel i utmark dersom det ikke oppnås avtale med grunneier for å merke og rydde turstier, anlegge klopp eller gangbro m.v..

Departementet vil etter forslaget fortsatt ha hjemmel til å gi inngrepsløyve til regionale frilufsorganisasjoner for å kunne dekke tilfeller som berører viktige sammenhengende ruter og turstier i for eksempel tilstøtende kommuners fjellområder eller strandområder.

Til § 40 Tvangsmulkt dersom ikke stengsler og forbudsskilt til hinder for lovlig ferdsel, bading, opphold og høsting fjernes

Departementet foreslår at det i § 40 som nytt tredje ledd innføres en hjemmel for kommunen til å ilegge tvangsmulkt dersom ikke stengsler eller skilt til hinder for lovlig ferdsel, bading, opphold eller høsting fjernes. Videre foreslås at fjerning av byggverk m.v. etter annet ledd kan iverksettes av frilufsorganene som nevnt i § 21, og ikke bare av kommunen som i dag. I tillegg foreslås en språklig endring i første ledd uten at innholdet endres.

4. Økonomiske og administrative konsekvenser

De foreslåtte endringene i frilufsloven vil få begrensede administrative og økonomiske konsekvenser.

Fylkeskommunene vil med bakgrunn i forvaltningsreformen få flere nye forvaltningsoppgaver. Mange fylkeskommuner utfører allerede i dag en rekke slike oppgaver, og bevilger betydelige økonomiske bidrag både til stimulering av friluftslivsaktiviteter bl.a. i regi av frivillige organisasjoner, og til sikring og tilrettelegging av friluftsområder.

Kommunene vil kunne få økte saksbehandlingsoppgaver dersom forbudet mot stengsler og skilt til hinder for lovlig utøvelse av allemannsretten utvides til også å omfatte lovlig opphold, bading og høsting. Imidlertid vil forslaget om tvangsmulkt kunne gi kommunen øremerkede inntekter.

Staten bevilger betydelige midler til støtte for kommunenes arbeid med å fremme og tilrettelegge for friluftslivet. I tillegg bevilger staten betydelige midler til regional innsats i regi av interkommunale friluftsråd og Friluftsrådenes landsforbund. Staten vil også kunne støtte opp under fylkeskommunenes arbeid med dette i forbindelse med konkrete regionale innsatsbehov.

5. Forslag til endringer i lov om friluftslivet (frilufsloven) lov av 28. juni 1957

§ 1 a (Hva som forstås med innmark og utmark)

Som innmark eller like med innmark reknes i denne lov gårds plass, hustomt, dyrket mark, engslått og kulturbeite samt liknende område hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker. Udyrkete, mindre grunnstykker som ligger i dyrket mark eller engslått eller er gjerdet inn sammen med slikt område, reknes også like med innmark. Det samme gjelder område for industrielt eller annet særlig øyemed hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier, bruker eller andre.

Med utmark mener denne lov udyrket mark som etter foregående ledd ikke reknes like med innmark.

§ 3 (Ferdse i innmark)

I innmark kan enhver ferdes til fots i den tid marken er frosset eller snølagt, dog ikke i tidsrommet fra 30. april til 14. oktober. Denne ferdselsrett gjelder likevel ikke på gårds plass eller hustomt, inngjerdet hage eller park og annet for særskilt øyemed inngjerdet område hvor almenhetens vinterferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker.

Ferdse med ride- eller kløvhest, tråsykkel, kjelke eller lignende er tillatt på veg eller sti i innmark som fører til utmark uten å passere gjennom gårds plass eller over hustomt eller på annen særlig måte være til utilbørlig fortrengsel eller

ulempe for eier eller bruker. Slik ferdsel er ikke tillatt dersom kommunen med samtykke fra eier eller bruker av eiendommen har forbudt slik ferdsel. Kommunens vedtak må stadfestes av fylkesmannen.

Eier eller bruker kan - uansett inngjerding - forby ferdsel over hage, plantefelt, høstsådd åker og gjenlegg (attlegg) også når marken er frosset eller snølagt, såfremt ferdselen er egnet til å volde nevneverdig skade.

Fylkesmannen kan for det enkelte fylke eller deler av det bestemme at det tidsrom da det etter første ledd skal være ubetinget forbudt å ferdes i innmark, settes kortere eller lengre enn fra 30. april til 14. oktober.

§ 5 (Allmennhetens høstingsrett)

Under ferdsel i utmark kan almenheten høste ville nøtter som spises på stedet og plukke og ta med seg ville blomster, planter, bær og sopp, samt røtter av ville urter, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet.

§ 9 (Rasting og telting)

Plass til rasting, solbad, overnatting eller liknende må ikke tas i innmark uten eierens eller brukerens samtykke.

I utmark må plass som nevnt i foregående ledd ikke tas til utilbørlig fortrensel eller ulempe for andre. Rasting, telting, camping eller lignende må ikke skje når det kan medføre nevneverdig skade på ungskog, eller skogforyngelsesfelt. Telt eller lignende innretning for midlertidig overnatting må ikke plasseres så nær bebodd hus eller hytte at det forstyrrer beboernes fred. Dette gjelder likevel ikke på særskilt område for telting, camping eller lignende.

Telting eller annet opphold er ikke tillatt i mer enn 2 døgn om gangen uten eierens eller brukerens samtykke. Samtykke til lengre opphold trengs likevel ikke på høgfjellet eller på område fjernt fra bebyggelse, med mindre det må regnes med at oppholdet kan medføre nevneverdig skade eller ulempe.

For tidsrommet umiddelbart før og under villreinjakten kan departementet på nærmere avgrenset høgfjellsområde forby eller regulere teltslåing eller lignende som kan være til ulempe for villreinjakten.

Ferdsel, telting, camping og lignende må skje på eget ansvar for skade som dyr kan påføre personer, telt og andre eiendeler.

§ 13 (Ulovlige stengsler eller forbudsskilt)

Eier eller bruker av grunn må ikke ved stengsel eller på annen måte vanskeliggjøre ferdsel, opphold, bading eller høsting som er tillatt i denne lov, med mindre det tjener hans berettigete interesser og ikke er til utilbørlig fortrensel for almenhetens utøvelse av allemannsrett.

Uten særskilt hjemmel er det ikke tillatt å sette opp skilt eller på annen måte kunnngjøre forbud mot ferdsel, opphold, bading eller høsting som er tillatt i denne lov.

Stengsel, skilt eller kunngjøring som er i strid med denne paragraf, kan kreves fjernet etter § 40.

§ 19 (*Forholdet til andre lover*)

Utøvelse av allemannsretten etter denne lov gjelder med de *begrensninger* som følger av annen *lovgivning*.

§ 22 (*Friluftslivsorganenes arbeidsoppgaver*)

De enkelte organer etter § 21 skal utføre de oppgaver som direkte er tillagt dem etter loven, og har ellers et generelt ansvar for å fremme almenhetens friluftsjnteresser.

Kommunen, fylkeskommunen og fylkesmannen skal arbeide for å fremme friluftsjformål innen sitt område. *Fylkeskommunen skal etter nærmere retningslinjer fra departementet medvirke i saksbehandlingen i saker som behandles av et statlig organ. Departementet kan tillegge fylkeskommunen ansvaret for nærmere bestemte oppgaver for å fremme og tilrettelegge for friluftslivet.*

Kommunen og fylkeskommunen har rett til å opptre, klage og i tilfelle reise søksmål for å ivareta almenhetens interesser i alle saker av interesse for friluftslivet. Fylkesmannen kan opptre, klage og i tilfelle på vegne av staten reise søksmål for å ivareta almenhetens interesser i alle saker av interesse for friluftslivet.

§ 24 (*Forholdet til forvaltningsloven, herunder om kunngjøring og klage*)

Når ikke annet er bestemt, gjelder forvaltningsloven for behandling av saker etter denne lov.

For behandlingen av saker etter §§ 14, 18 første ledd, 35 første ledd og 40 første og annet ledd gjelder reglene om enkeltvedtak i forvaltningslovens kapittel IV, V og VI. Kommunens vedtak kan påklages til fylkesmannen.

For behandlingen av saker etter §§ 2 annet ledd, 3 annet og fjerde ledd, 9 fjerde ledd, 15, 16 og 34 gjelder reglene om forskrifter i forvaltningslovens kapittel VII.

Kommunen sørger for at vedtak etter §§ 2 annet ledd, 3 annet og fjerde ledd, 15 og 16 straks blir kunngjort i en eller flere aviser som er alminnelig lest på stedet, og om nødvendig ved oppslag på eiendommen eller på annen måte.

Fylkesmannens vedtak etter §§ 2 annet ledd, 3 annet og fjerde ledd, 15 og 16 kan bringes inn for departementet av eieren eller brukeren av den grunnvedtaket gjelder, av den kommune hvor grunnen ligger, av annen kommune som er interessert i at retten til ferdsel ikke innskrenkes på denne måte, av fylkeskommunen eller av et interessert friluftslag.

§ 35 (*Inngrepsløyve*)

Kommunen har alminnelig eller begrenset rett til å varde og merke opp ruter og turstier i utmark, og rett til på bestemte steder å bygge klopper eller bruer og sette i verk andre tiltak for å lette ferdselen langs ruter og turstier i utmark.

Kommunen kan gi organisasjoner som har til formål å fremme reise- og friluftsliv rett som nevnt i første ledd.

Departementet kan gi regionale organisasjoner som har til formål å fremme reise- og friluftsliv rett som nevnt i første ledd for ruter og turstier som berører flere kommuner.

Rett etter første og annet ledd kan nyttes uten forutgående skjønn, dersom kommunen bestemmer det. Rett etter tredje ledd kan nyttes uten forutgående skjønn dersom departementet bestemmer det.

Volder utøvelsen skade, kan eieren (eller brukeren) kreve erstatningsspørsmålet avgjort ved skjønn. I saker etter første og annet ledd skal kommunen erstatte eierens skjønnskostnader når ikke skjønnet finner å burde gjøre unntak, fordi erstatningssøkeren har avslått et rimelig forlikstilbud eller uten rimelig grunn har forlangt skjønn. I saker etter tredje ledd skal departementet erstatte eierens skjønnskostnader når ikke skjønnet finner å burde gjøre unntak, fordi erstatningssøkeren har avslått et rimelig forlikstilbud eller uten rimelig grunn har forlangt skjønn.

Ved merking av ruter skal eieren (eller brukeren) varsles i god tid før merkingen blir satt i verk. Motsetter han seg merking etter første eller annet ledd, avgjør kommunen om og i tilfelle på hvilken måte merking skal tillates. Motsetter han seg merking etter tredje ledd, avgjør departementet om og i tilfelle på hvilken måte merking skal tillates.

§ 40 (Stansing og fjerning av ulovlige byggverk m.v.)

Blir bygging, inngjerding eller annet arbeid påbegynt i strid med forbud eller pålegg gitt i eller i medhold av denne lov, kan kommunen kreve arbeidet stanset.

Helt eller delvis oppført byggverk, stengsel eller annen innretning, skilt eller kunngjøring som strider mot forbud eller pålegg gitt i eller i medhold av loven, kan friluftslivsorganene som nevnt i § 21 kreve fjernet på den skyldiges kostnad.

Kommunen eller departementet kan ilegge tvangsmulkt dersom ikke stengsler eller skilt til hinder for lovlig ferdsel, bading, opphold eller høsting fjernes etter pålegg fra friluftslivsorganene som nevnt i § 21.

Om nødvendig kan politiets hjelp kreves til gjennomføring av tiltak etter denne paragraf.

